

Verslag Ateliërgesprek 12 juni 2015

Kunstenlab, Deventer

Het thema van dit Ateliërgesprek is: *Plek en verhaal*
Over cultuur in de ruimtelijke ordening

Na een introductie van Mieke Conijn, de gastvrouw kregen de twee gastsprekers het woord. De eerste was Sjoerd Cusveller, Stedenbouwkundige en voormalig programmaleider cultuur en landschap bij de Provincie Overijssel. Daarna sprak Jeroen van Westen, kunstenaar die het landschap met alles wat daarbij hoort als zijn materiaal ziet.

Sjoerd Cusveller. Er is al zoveel tot stand gebracht, het is tijd voor reflectie, begint Sjoerd. Elke plek is een premisse, want elk gebied heeft een verhaal, zegt hij. Een verhaal van gebruikers, bewoners, deskundigen, enzovoort, het landschap geeft identiteit. Deskundigen archeologen architecten, ecologen, cultuurhistorici gaan over fysieke kenmerken van een plek, maar een plek is er ook in ons geheugen. Mythes, angsten, verlangens. Het mentale landschap is net zo divers, veranderlijk en dynamisch als het fysieke landschap. Sjoerd laat een aantal voorbeelden zien zoals de Brug in Bartlehiem. Bewoners waren tegen, het mocht geen bedevaartsoord worden. Daar gaat de rust! Ondernemers waren voor. Brug is eindelijk verder gerealiseerd. Of Roombeek. Deze wijk in Enschede is zonder vuurwerkkramp een gewone woonwijk. En zonder IJssellinie is de IJssel gewoon een mooie rivier. Betekenissen van het landschap zijn bij uitstek een plek voor kunstenaars, aldus Sjoerd.

Maar, wat heeft dit met RO te maken? Sjoerd laat dit zien aan de hand van een voorbeeld, het Vechtdal, project Ruimte voor de Vecht. Waterveiligheid, natuur, economie en identiteit zijn de vier zwaartepunten van deze opgave. Ook hier betekent de fysieke transformatie tegelijkertijd een transformatie van het mentale landschap. Het is belangrijk dat de waarden die mensen aan de plek geven, meegewogen worden bij de fysieke inrichting. Placemaking is een mooie manier om betekenisvolle gebieden te maken. RO ziet hij niet als "schaarse ruimte benutten en in banen leiden" maar als betekenis geven en zichtbaar of beleefbaar maken.

De vraag is hoe we fysieke inrichting en mentale inrichting betekenisvol aan elkaar verbinden op een zinvolle manier. Wat is de rol van kunst daarin? Prachtig voorbeeld is het werk van Paul de Kort, een kunstwerk bij het Vechtdal. Na sessies met omwonenden en verenigingen is het raakpunt van de rivier bij de N34 voelbaar gemaakt. Kunsten spelen een hoofdrol bij het dramatiseren van een plek. Zij hebben een sleutelrol in de bottom up versus top down benadering.

Jeroen van Westen. Jeroen vertelt over zijn projecten in Nederland en ver daarbuiten.

Het landschap bepaald onze culturele ontwikkeling. Onze culturele ontwikkeling bepaalt ons landschap, zegt hij.

“Ruimtelijke kwaliteit is de culturele component van ontwerpen. “Jeroen houdt zich bezig met veranderprocessen en stelt de vraag waar willen we wat, wanneer en waarom? Hij begint met een zintuigelijke zoektocht, kennis opdoen, kennis die de zintuigen stuurt. “Natuur bouwt cultuur bouwt natuur” het verschil tussen beide wordt moeilijk te vinden. Schaars en waardevol. Top down zoekt bottom up.

Voorbeeld is het terugbrengen van De Runde. Met een Fort voor het water. Dit heeft 20 jaar geduurd, op 4 oktober 2015 ging het open. Een heel proces. Het water vasthouden waar het nooit zou komen (tegen het verhang van het landschap). Altijd pompen. Signaalfunctie van regen versterkt in beeld.

Ander voorbeeld is Erve Sprakel: een belevingsplek in Enschede. Hoe doe je dat nou met mensen werken? Kijken, keuzes maken. Samen kijken wat er gebeurt in het gebied. Leesbaarheid van het landschap. Zintuigelijke waarneming. Gestructureerde benadering. Cyclische, verticale samenhang zoeken. Gemeente Hardenberg wilde aan de slag. Met bewoners. Duidelijke kaders. Op iedere vraag een antwoord, alles afwegen.

Ook in Amerika werkte Jeroen van Westen. Op een plek Pioneer Bluffs op de Tallgrass prairie (er is nog maar 300 hectare prairie en dat is daar met speciale grassen die wortels hebben tot wel 4 meter diep). Van de 40 adressen, waren slecht 10 bewoond. Dit project is helemaal particulier gedragen door onder andere EarthH. Hier ging Jeroen op zoek naar artefacten in het landschap die het startpunt konden zijn voor nieuwe kunstwerken. “Teken de artefacten eens alsof ze nog gebouwd hadden moeten worden... Geef ze nieuwe namen.”

Kunst gaf hier een impuls aan leefbaarheid. Studenten zijn gekomen, een restaurant. Landart. Particuliere financiers.

Na deze inspirerende bijzondere verhalen ging de zaal in gesprek. Veel kunstenaars waren aanwezig. Er komen vragen en dilemma's en mooie uitspraken:

“Jeroen is veroorzaker, Sjoerd van de theorie”
“Door schalen heendringen en denken”

Jeroen: verhalen die zich verbinden en die energie geven. De beweging vormgeven. Een object hoeft het niet perse te worden.

Schaalvergroting, de afstand die toeneemt. Wie ben je? Geheugenverlies. Jeroen wil terug vinden.

"Er zijn zoveel verhalen" hoe moet je kiezen?"
Jeroen zegt dat hij praat over betekenis, niet over van wie is het, maar over de objecten.

Het woord landschap komt uit de kunst. Gebroeders van Eijk beginnen het landschap uit te werken. Dubbele connotatie: beschreend gebied en geschapen (cultuur).

Hoeveel ruimte is er voor conflict? Sjoerd geeft aan dat het conflict er altijd is, dat dat vaak naar randen wordt gemanoeuvreed.
Er zit een conflict onder het verhaal, zegt iemand anders. Maar er komt vaak een oplossing met kunstenaars.

Jeroen zegt dat er vaak conflicten zijn, dan worden kunstenaars ingevlogen. Om de culturele betekenis te achterhalen (want daar ligt de bron). Je wilt het uit het particuliere halen, want er is een belang. Bewustzijn binnen brengen.

Hoe bottom up is het als de provincie een opdracht geeft? Voorbeeld van de prairie.
Stichting verborgen landschap: het kan ook zonder overheidsgeld.

Je gaat kijken en pas dan bepaal je waar het begin van de opdracht zit, zegt Jeroen.
Voor Jeroen is materiaal het landschap, inclusief mensen, politiek. Fascinatie voor wisselwerking natuurlijke krachten en culturele krachten. Hij neemt zelf actie, wacht niet af.

Mieke: kunstenaar is een verzamelnaam. Je weet zelf heel goed welke kwaliteiten je hebt.

Gedicht.

Sprekers waren: **Reneé de Waal, landschapsarchitect bij Wageningen UR.**

Dirk Oudes, landschapsarchitect Wing.

Deelnemers aan het gesprek waren onder andere bestuurders, politici, provincie, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, gemeenten en waterschappen.

Het gesprek startte met een korte inleiding en welkom door Atelierleider Bart Buijs en **Sjoerd Cusveller**

Jeroen

Citaten van het gesprek:

